

شرح احوال و آثار

امیر شمس المعالی قابوس بن وشمگیر زیاری

پژوهش و نگارش: علی بایزیدی

سرشناسه : بایزیدی، علی، ۱۳۶۱ -

عنوان و نام پدیدآور: شرح احوال و آثار امیر شمس المعالی قابوس بن وشمگیر زیاری

مشخصات نشر: گرگان: پیک ریحان، ۱۳۹۴.

مشخصات ظاهری: ۷۲ ص؛ ۵/۱۴×۲۱/۵ س.م.

فروست: مجموعه مفاخر و مشاهیر استان گلستان؛ ۱.

شابک: ۶۰۰-۹۷۸-۶۰۰-۷۴۸۷۲۶-۶

وضعیت فهرست نویسی: فییای مختصر

یادداشت: این مدرک در آدرس <http://opac.nlai.ir> قابل دسترسی است

شماره کتابشناسی ملی : ۳۷۶۵۸۰۴

شرح احوال و آثار امیر شمس المعالی قابوس بن وشمگیر زیاری

پژوهش و نگارش علی بایزیدی

باهتمام اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی گلستان

نشر پیک ریحان گرگان/ چاپ اول ۱۳۹۴/ قطع رقی ۷۲ صفحه

شابک: ۶-۲۶-۷۴۸۷-۶۰۰-۹۷۸

قیمت : ۵۰۰۰ تومان

چاپ و صحافی: چاپخانه ریحانی گرگان- بارچیان

فهرست:

۷	مقدمه
۸	پیشگفتار
	فصل اول
۱۱	آل زیار
۱۲	دوران حکومت آل زیار
۱۷	گرگان (جرجان) در دوران حکومت آل زیار
	فصل دوم
۲۳	(حکومت و سیاست)
۲۴	پیشدرآمد
۲۴	از تولد تا زمامداری
۲۵	دوران اول زمامداری
۲۸	دوران فترت (هجده سال در خراسان)
۳۴	دوران دوم زمامداری
۳۷	درگذشت

..... فصل سوم

۴۱..... شعر و ادب و هنر

۴۲..... دانشمندان و ادیبان دربار قابوس بن وشمگیر

۴۶..... قابوس بن وشمگیر از منظر دانشمندان و ادیبان

۴۸..... آثار

۵۱..... کتاب کمالالبلاغه

۵۳..... کلمات قصار

۵۴..... یک حکایت ادبی از قابوس

۵۴..... یک حکایت جعلی از دیدار ابن سینا و قابوس

..... فصل چهارم

۵۷..... برج گبد قابوس

۶۵..... منابع

مقدمه

گلستان ایران زمین، به گواه تاریخ و آثار بسیار به جای مانده، از دیاران عالم پرور، فرهنگ گستر و شاعرخیز ایران اسلامی ست. ظهور چهره‌های تابناک و آثار ماندگار پُرشمار با نام و نشان این سامان که با پسوندهای گرگانی، جرجانی، استرآبادی و جز آن همراه بوده این استان را در زمره‌ی مراکز نشو و نمای بزرگان دین و علم و ادب درآورده است، نامدارانی که آثار سترگی در تفسیر، حدیث، کلام، لغت، فقه، فلسفه، ادب، شعر، پزشکی، ریاضی، نجوم، هندسه، تاریخ و ... پدید آورده‌اند.

شناسایی و شناساندن این تاریخ شکوهمند و پیشینه‌ی ارزشمند، رسالتی سنگین، بر دوش دغدغه‌داران فرهنگ است، حرکتی که اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان گلستان، با انتشار مجموعه‌ی «شهرنامه‌ها» آغاز و با تصحیح مجدد «دیوان حکیم لامعی» و انتشار آن پی گرفته شد، مجموعه‌ی «مفاخر/مشاهیر گلستان»، - که کتاب پیش‌رو، یکی از آن عناوین است، گام‌های تازه دیگری در این مسیر است.

این مجموعه، با هدف معرفی چهره‌های متنوع مفاخر و مشاهیر استان گلستان، شامل پنجاه شخصیت برجسته، برای استفاده‌ی عموم، تدوین و انتشار می‌یابد. واحد پژوهش این اداره کل، در نوبت اول، شناخت‌نامه‌ی پنج تن از مشاهیر این استان سرسبز و تاریخی را به انتشار رسانیده است و تدوین و انتشار دیگر چهره‌ها را در افق برنامه‌های آتی خود دارد، از این‌رو، از پیشنهادهای پژوهشگران و اهالی فرهنگ، در ارائه‌ی هرچه بهتر و نیکوتر این مجموعه، استقبال می‌نماید. امید که این قلم‌ها و قدم‌ها، موجب افتخار و انگیزه‌ای پویا، برای یکان یکان مردمان این دیار همیشه سربلند و نوید آینده‌ای روشن باشد. آمین.

واحد پژوهش

اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان گلستان

پیش‌گفتار

ظهور سلسله‌ی محلی آل زیار در اوان سده چهارم هجری که با اندیشه‌های ملی‌گرایانه و میهن‌دوستانه‌ی مردآویج بن زیار در سال ۳۱۶ ه.ق پایه‌ریزی گردید و در مقاطعی حتی فراتر از یک حکومت محلی و منطقه‌ای پیش رفت به‌طوری‌که تا مرزهای غربی و جنوبی کشور نیز امتداد یافت، موجب گردید تا فضای حاکم بر منطقه باستانی گرگان‌زمین که در آن عهد در محوریت سرزمین‌های تحت سلطه این سلسله قرار داشت و البته فضای حاکم بر شهر تاریخی گرگان (جرجان) که در بیشترین مقاطع زمانی، تختگاه این خاندان ادب‌پرور و فرهنگ‌دوست بود، سرشار از مسائل فرهنگی، ادبی، علمی و هنری گردد.

در این میان، با حضور امیر شمس‌المعالی قابوس بن وشمگیر زیاری بر مسند قدرت که مشهورترین پادشاه این خاندان به حساب می‌آید، به‌سبب برخورداری از طبع ادبی و هنری، فضای فرهنگی این شهر و ایالت باستانی را بستر ساز حضور بسیاری از دانشمندان و ادیبان نامی کشور از جمله حکیم ابوریحان بیرونی، ابوالقاسم زیاد بن محمد قمی جرجانی، قاضی علی بن عبدالعزیز جرجانی، شیخ الرئیس ابوعلی سینا، مُخلَدی گرگانی، حکیم لامعی گرگانی، کیاکوشیار گیلانی، ابواسحاق صابی، حکیم ابوبکر محمد بن علی خسروی سرخسی، فصیحی جرجانی، ابوبکر خوارزمی، بجلي استرآبادی، قاضی ابوبشر فضل بن محمد جرجانی و ... گردانید. در واقع هنگامی که سخن از شهر و ایالت تاریخی گرگان (جرجان) و فرهنگ آن به میان می‌آید، نخستین نامی که به ذهن‌ها متبادر می‌شود، نام قابوس بن وشمگیر زیاری است، چهارمین و مهم‌ترین امیر آل زیار که به هر دو زبان فارسی و تازی شعر می‌سرود، در فنون بلاغت و نحو نیز صاحب دانش بود و

به نگارش کتاب‌ها و رساله‌های ادبی نیز می‌پرداخت. البته بی‌گمان یکی از مهمترین دلایل حُسن شهرت وی در عصر حاضر، بنای زیبای بُرجی است که او در مدخل ورودی شهر باستانی جرجان ساخته و امروزه به برج گنبد قابوس مشهور است؛ بنایی که بیش از هزار سال از عمر آن می‌گذرد و در کنار آثاری چون تخت جمشید و سنگ‌نبشته‌ی کوه بیستون به عنوان پانزدهمین اثر تاریخی ایرانی در فهرست آثار جهانی یونسکو به ثبت رسیده و بی‌تردید نخستین نُماد تاریخی استان گلستان نیز تلقی می‌گردد.

کتاب معروف قابوسنامه (نصیحت‌نامه) نیز که هفت دهه پس از مرگ او، توسط نواده‌ی ادیش، کیکاووس بن اسکندر بن قابوس به رشته تحریر درآمد، به حرمت جایگاه و شخصیت کم‌نظیر این امیر هنرمند به نام او شهرت یافت تا مسَبِّی دیگر بر ماندگاری نام و یاد او باشد. قابوس در هنر خطاطی و خوش‌نویسی نیز صاحب مهارت بود تا آنجا که صاحب بن عباد، وزیر دانشمند و ادیب دیلمیان، با دیدن دست‌خط قابوس این جمله را بر زبان می‌راند: «هذا خط قابوس؟ أم جناح طاووس؟» (یعنی این دست‌نوشته‌ی قابوس است یا بال طاووس؟). در این جلد از مجموعه کتاب‌های مشاهیر و مفاخر استان گلستان به زندگی‌نامه، شرح احوال و آثار این حاکم هنرمند و هنرپرور گرگان‌زمین پرداخته‌ایم.

نگارنده در پایان بر خود لازم می‌داند تا از مسؤولان خدمتگزار اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان گلستان به‌ویژه بزرگواران گرامی جناب آقای حجة الاسلام و المسلمین علی اصغر فضیلت، مدیرکل گرانقدر و صاحب‌اندیشه‌ی آن اداره‌ی کل، جناب آقای ابوالفضل نجف‌زاده، مدیر محترم واحد پژوهش آن اداره‌ی کل و نیز دوست شاعر و ادیبم جناب آقای سید مهدی جلیلی سنقیزی، از کارمندان محقق و متعهد اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی

شهرستان گرگان که در به ثمر رسیدن این طرح فرهنگی اهتمام بسیار ورزیدند، مراتب سپاس و قدردانی ویژه‌ی خود را به عمل آورد.

علی بایزیدی

گنبد کاووس - جوار برج تاریخی گنبد قابوس

بیست و هشتم فروردین ماه ۱۳۹۳ خ

www.ketab.ir